

Kuvassa vasemmalta lukien Anu Savolainen, Katri Ranta, Maija Saastamoinen, Kirsi Niemi ja Tiina Ervelius. (Kuva: Jussi Koskela)

Kuulovammaisen lukemaan oppimisessa hyödynnetään useita eri menetelmiä

Termillä kuulovammaisen oppilas tarkoitetaan yleensä lääketieteellisen näkökulman mukaisesti oppilasta, jolla on jonkinasteinen kuulonalenema. Sillä voidaan tarkoittaa sekä lievästi huonokuuloista että täysin kuuroa henkilöä. Suurin osa kuulovammaisista oppilaista on lievästi tai keskivaikeasti huonokuuloisia, ja he käyttävät puhekieltä. Nykyään suurin osa kuuroista ja vaikeasti huonokuuloisista lapsista saa sisäkorvaistutteen (SI/CI). Sisäkorvaistutteella ei saavuteta täysin normaalia kuuloa, mutta valtaosalla istutetta käyttävistä lapsista se mahdollistaa puhekielen oppimisen ja puheella kommunikoinnin kuulonvaraisesti.

Kuuloa apuvälinein käyttävän oppilaan lukemaan oppiminen

Lievästi ja keskivaikeasti huonokuuloiset oppilaat pystyvät yleensä kuulemaan puhetta kuulo-kojeiden tai istutteen avulla ja kommunikoivat pääasiassa puheella, jonka tukena he käyttävät huuliolukua. Osa huonokuuloisista ja sisäkorvaistutetta käyttävistä oppilaista käyttää viitottua puhetta tai puheen lisäksi viittomakieltä. Viitottu puhe on kommunikaatiomenetelmä, ei varsinainen kieli. Osalla huonokuuloisista oppilaista opetuksessa saatetaan käyttää myös tukiviittomia puheen ymmärtämisen ja tuottamisen tukena.

Kuulovammaisen oppilaan lukemaan opet-

Huulio kuuntelun tukena.

Artikkelin ovat kirjoittaneet **Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin tuntiopettaja Anu Savolainen, ohjaava opettaja Katri Ranta, erityisluokanopettajat Maija Saastamoinen, Kirsi Niemi ja Tiina Ervelius.**

tamiseen ei ole olemassa yhtä yksittäistä menetelmää, koska lukemaan oppimiseen vaikuttaa paljon muun muassa se, miten paljon kuuloa voidaan hyödyntää oppimisessa. Mitä vaikeaa-asteisempi kuulovamma on, sitä haasteellisempaa on erotella puhekielen eri äänneitä ja sitä vaikeampi on opetella puhuttua ja kirjoitettua kieltä kuulon varassa. Suomessa lukemaan opettelussa käytetään paljon syn-teettistä **KÄTS-menetelmää** (kirjain-äänne-tavu-sana-menetelmä), jossa lukemaan opettaminen alkaa kirjain-äänne-avaruuden opettelusta ja etenee tavujen kautta sanojen ja lauseiden lukemiseen. Koska kuulovamma voi vaikeuttaa äänneiden kuulemistä, tulisi opetuk-

sessä hyödyntää myös kirjoitettua muotoa ja/tai sormiaakkosia. Synteettisen menetelmän lisäksi moni kuulovammainen hyötyy myös analyttisistä kokosanamenetelmistä, kuten KPL-menetelmästä (ks. alla). Kokosanamenetelmä perustuu sanan visuaaliseen tunnistamiseen yhtenä kokonaisuutena. (Takala 2005a, 127.)

Kuuron viittomakielisen oppilaan lukemaan oppiminen

Kuuroille oppilaille äidinkieli tai ensikieli on viittomakieli. Suomen kieltä he opettelevat vasta toisena kielenä. Aikaisemmin ajateltiin, että kuuro oppilas oppisi lukemaan viitotun suomen avulla, mutta on hyvä muistaa, että suomen kieli ja viittomakieli ovat kaksi eri kieltä. Kahden eri kielen elementtien sekoittaminen voi tehdä kielen oppimisesta vaikeaa. (Takala 2005b, 34.)

Tutkimusten mukaan kuuron oppilaan viittomakielen osaaminen ennustaa hänen lukemaan oppimisen kykyään. Vahva oman äidinkielen tai ensikielen pohja tukee lukemaan oppimista. Tietoisuus viittomakielen fonologiasta ja kielen rakenteesta näyttäisi auttavan viittomakielisen kuuron oppilaan lukemaan oppimisen prosessia, kun hän pystyy vertailemaan foneettisen tietoisuutensa perusteella viitotun kielen ja kirjoitetun kielen välisiä eroja. (Rudner ym. 2015, 9–10; Mayer & Trezek 2014, 362 & 366.) Kuurot lapset aloittavat koulupolkuunsa usein varhennetusti jo viiden vuoden iässä, ja lasten viittomakielen taidoissa esiintyy tällöin suurta vaihtelua. Lukemaan oppimiseen vaikuttavat vahvasti

juuri lasten erilaiset kielitaustat (Mayer & Trezek 2014, 360). Suurin osa kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille, joiden äidinkieli on jokin puhuttu kieli, kuten suomi. Vain pieni osa kuuroista lapsista syntyy kuuroille vanhemmille, jolloin viittomakielen täydellinen omaksuminen voi alkaa jo varhaislapsuudesta. Tulevan lukutaidon kannalta juuri varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on tärkeää (Takala 2005a, 125).

Visuaalisuus on kuuroille viittomakieliselle oppilaalle lukemaan oppimisen olennaisin modaliteetti. Kuuro oppilas oppii tunnistamaan kirjoitetun kielen kirjaimet koodaamalla ne visuaaliseksi sormiaakkosiksi. Sormiaakkokset ovat viittomakielen käsimuotoja, joilla ilmaistaan puhuttujen kielten äänneitä ja kirjaimia. Kirjoitettujen kirjainten ja sormiaakkosten keskinäistä yhteyttä vahvistetaan paljon eri harjoitteilla. Harjoitellaan kirjoittamaan sormitettu kirjain ja sormittamaan kirjoitettu kirjain. Kirjaimista edetään vähitellen erilaisiin kokosanamenetelmiin, joissa sanahahmojen tunnistamista lähdetään harjoittelemaan muutamista kirjaimista koostuvista perusmuodossa olevista sanoista (ks. myöhemmin KPL-kokosanamenetelmä). Oppilas harjoittelee sormittamaan viittomaa vastaavan sanan ja kirjoittaa

sen kirjaimin. Tämän jälkeen on tärkeää vielä viittoa kirjoitettu sana oikealla viittomalla. Sanojen sormittamisen ja kirjoittamisen harjoittelun toistot sekä tietoisuus sanoja vastaavista viittomista tukevat sanojen omaksumista.

Lyhyistä sanoista edetään pidempiin sanoihin, jolloin oppilaalta edellytetään jo isomman kirjainjoukon

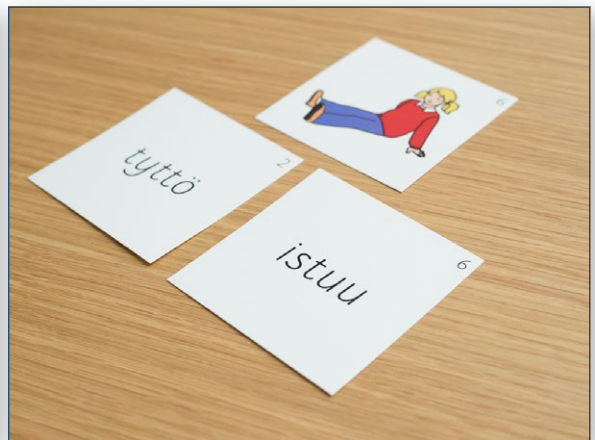

Sormiaakkokset tukevat lukemaan oppimista.

muistamista. Tällöin voi hyödyntää sanojen taivuttamisen menetelmää (esimerkiksi CID-assosiaatiomenetelmää mukailten), jolloin sanan voi pilkkoa pienempiin osajoukkoihin muistamisen tueksi. **CID-menetelmässä** opitut kirjaimet ja niitä vastaavat äänneet yhdistetään tavuiksi ja opitut tavut sanoiksi. Opetus koostuu monipuolisista toistoharjoituksista, jotka sisältävät seuraavat vaiheet: ääntäminen, huulioluku, kuunteleminen ja kirjoittaminen. Kaikkiin vaiheisiin sisältyy myös muistiharjoituksia. Sormittaminen auttaa kirjainmerkkiä vastaavan äänneen mieleenpalauttamista ja tukee niiden mahdollista tuottamista erillisinä äänteinä. Sormittamisen ja erilaisten kirjoitusharjoitusten avulla saadaan samanaikaisesti kosketus-, asentotunto- ja näköaistimuksia. Eri menetelmät ja lähestymistavat tukevat vahvasti toisiaan. (Siiskonen & Vuorinen 2004, 15.)

KPL-kokosanamenetelmä käytetään erityisesti niillä oppilailla, joilla esiintyy haasteita suomen kielen tai lukemaan opetteluun omaksumisessa. Kuulovammaisilla oppilailla ja varsinkin kuuroilla oppilailla KPL-kokosanamenetelmää käytetään tavallisesti esi- ja alkuopetuksessa tai lukemaan opetteluun tukena. KPL-sanaston avulla voidaan kehittää oppilaan käsite- ja sanavarastoa

ja tutustuttaa häntä kirjoitettuun suomen kieleen. Sanaston sanoja opetellaan ymmärtämään, tuottamaan viittoen ja/tai puhuen, tunnistamaan, lukemaan ja kirjoittamaan. Sanoja voidaan lisäksi harjoitella sormittamaan ja lukemaan huulilta. KPL-menetelmään on saatavana paljon valmiita materiaalia erilaisille oppijoille. Materiaalia voi myös itse valmistaa lisää ja menetelmää saa soveltaa. On kuitenkin hyvä muistaa, että kaikissa tehtävissä on tärkeää ohjaajan antama malli, oppilaan oma tuotos ja toistot. Sanojen nimeäminen viittoen ja/tai puhuen onkin KPL-menetelmän yksi pääperiaatteista. Yksittäisistä sanoista pyritään mahdollisimman pian siirtymään lausetasolle. Koska KPL-sanoissa on paljon eri nomini- ja verbi-tyyppeihin kuuluvia sanoja, voidaan niiden avulla edetä S2-näkökulmaa hyväksi käyttäen sanojen taivuttamiseen eri lauseyhteyksissä. Vaikka kuuroilla oppilailla korostuvat kokonaisuuksista osiin etenevät työtavat, ei KPL-menetelmä sovellu sellaisenaan lukemisen ja kirjoittamisen opiskeluun. KPL-menetelmän rinnalla käytetäänkin usein joitain synteettistä, osista kokonaisuuksiin etenevää kielenopetusmenetelmää kuten esimerkiksi edellä mainittuja KÄTS- ja CID-assosiaatiomenetelmiä. (Vuorinen ym. 2018, 10 – 11.)

KPL-materiaalia voi käyttää monipuolisesti opetuksessa.

Kuurojen lukemaan opettamiseen on myös erikseen kehitelty **LVP-menetelmä** (Lukemaan Viittomisen Perusteella), joka pohjautuu ruotsalaisen Ulrika Leimarin kehittelemään LPP-menetelmään (Lukemaan Puhumisen Perusteella) (Takala 2005a, 130). LVP-menetelmän lähtökohtana on, että suomen kieltä opetetaan kuuroille oppilaille oman kielen, eli viittomakielen kautta. Lukemisen harjoittelu aloitetaan keskustelemalla viittomakielellä yhteisestä aiheesta. Oppilaat viittovat vuorotellen lauseita, jotka opettaja kirjoittaa suomen kielellä näkyville. Oppilaat voivat kirjoittaa kertomuksen myös omaan vihkoonsa. Sen jälkeen kertomusta tutkitaan ja nostetaan sieltä esiin opiskeltavia asioita. Uudelleenlukuvaiheessa jokainen oppilas lukee yhdessä opettajan kanssa saneluteks-tin. Sanojen käsittelyvaiheessa oppilaat työstävät valitsemaansa sanoja ja kirjoittavat oppimansa sanat omaan sanalaatikkoon. (Ääri-Vähäkylä 2005, 145–148.)

Kuulovammaisen oppilaan lukemaan oppiminen on varsin laaja käsite eikä siihen ole olemassa yhtä hyväksi havaittua menetelmää. Lukemaan oppiminen on aina yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat monet seikat, kuten kuulon hyödyntäminen kielen opiskelussa ja oppilaan kielitaustat. Kuulovammaisen lukemaan oppimisessa tulisi käyttää monipuolisesti eri menetelmiä, joiden tarkoitus on täydentää toisiaan. Kuulovammaisen oppilaan lukemaan oppimisessa tulisi aina ensin selvittää, kuinka paljon oppilas pystyy hyödyntämään lukemaan oppimisessa kuuloa. Pienikin kuulonalenema voi vaikuttaa siihen, että joitain ään-teitä on vaikea kuulla. Tämä ratkaisee lähtökohtaisesti jo paljon, mistä menetelmästä kannattaa lähteä liikkeelle. Kuulovammaisen oppilaan lukemaan opettelua ei myöskään koskaan tule verrata kuuloa normaalisti käyttävän oppilaan kielen oppimiseen.

Lähteet

- Mayer, C. & Trezek, B. J. 2014. Is reading different for deaf individuals? Reexamining the role of phonology. *American Annals of the Deaf* vol. 159 (4), 359–371.
- Rudner, M., Andin, J., Rönnerberg, J., Heimann, M., Hermansson, A., Nelson, K. ja Tjus, T. 2015. Training literacy skills through Sign Language. *Deafness & Education International* 2015 vol. 17 (1), 7–18.
- Siiskonen, T. & Vuorinen, M. 2004. CID-assosiaatiomenetelmä. *Puhumaan lukien – lukemaan puhuen*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 15.
- Takala, M. 2005a. Lukemaan ja kirjoittamaan. Teoksessa M. Takala & E. Lehtomäki (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen*. Helsinki: Finn Lectura, 125–144.
- Takala, M. 2005b. Kuulovammaisuus. Teoksessa M. Takala & E. Lehtomäki (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen*. Helsinki: Finn Lectura, 25–42.
- Vuorinen, M., Siiskonen, T., Järvinen, E.-L., Ervelius, T., & Korhola, R. 2018. KPL – Käyttäjän opas. Materiaalia suomen kielen alkeiden opetteluun. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri.
- Ääri-Vähäkylä, S. 2005. Lukemaan ja viittomisen perusteella eli LVP-menetelmä. Teoksessa M. Takala & E. Lehtomäki (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen*. Helsinki: Finn Lectura, 145–152.

VALTERI

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri – tukea lähikouluun

Opetushallituksen alaisuuteen kuuluva Valteri tarjoaa tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Toiminnan tavoitteena on, että mahdollisimman moni oppilas voi käydä koulua omassa kotikunnassaan ja lähikouluissaan. Lue lisää www.valteri.fi

- Palveluita esi-, perus- ja lisäopetukseen suomeksi ja ruotsiksi.
- Koulutus- ja tutkimusyhteistyötä.
- Kohderyhminä mm. yksittäiset oppilaat, alan ammattilaiset, koulut, kunnat ja kaupungit.
- Kuusi toimipistettä, joiden kunkin yhteydessä Valteri-koulu.
- Työntekijöinä n. 500 opetus-, sosiaali- ja terveysalan ammattilaista ja asiantuntijaa.